

Любов БОРОВЕЦЬ,

методист лабораторії гуманітарних дисциплін комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ЯКІСНА ОСВІТА З ПРЕДМЕТІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ: ОСНОВНІ АКЦЕНТИ

У даний момент Україна впевнено йде в напрямку Європейського союзу та НАТО. Ніколи протягом усього періоду незалежності українське суспільство не було таким єдиним в питаннях, які колись викликали дискусії: мова, історична пам'ять, церква та проєвропейська орієнтація. Особливу роль у цих процесах відводиться вивченню історії України, світової історії, громадянської освіти, основ правознавства та курсу за вибором «Моя Черкащина» в освітніх закладах загальної середньої освіти.

Міністерство освіти і науки України пропонує для громадського обговорення проєкт змін до Типової освітньої програми для 5–9 класів (НУШ; [Наказ МОН](http://zakaz.moh.gov.ua) від 19 лютого 2021 р. № 235). URL: <http://surl.li/usvyb>

Основна мета запропонованих змін – зробити типову освітню програму більш адаптивною, що дозволить впроваджувати різноманітні навчальні плани, варіативні інтегровані курси або комбінувати навчальні предмети. Крім того, оновлений типовий навчальний план надасть можливість закладам освіти виділяти години на подолання освітніх втрат та зменшити навантаження на учнів.

Збільшено мінімальну кількість годин на вивчення громадянської та історичної освітньої галузі:

- 5 клас – 1,5 (замість 1)
- 6 клас – 2,5 (замість 1,5)
- 7 клас – 2,5 (замість 1,5)
- 8 клас – 3 (замість 2)
- 9 клас – 3,5 (замість 2).

Для реалізації громадянської та історичної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти (5-9 клас) з переліку назв навчальних предметів та інтегрованих курсів, визначених Типовою освітньою програмою, різними авторськими колективами створено багато модельних навчальних програм для 5-6 та 7-9 класів, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Модельні навчальні програми слугують основою для розроблення навчальних програм, навчальної та навчально-методичної літератури і уможливають реалізацію закладами освіти академічної свободи.

Модельні навчальні програми розміщені на офіційному вебсайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», URL: <http://surl.li/upddy>

У новому навчальному році учні працюватимуть за такими програмами з:

ІСТОРІЯ

- **Модельні навчальні програми.** URL: <http://surl.li/upddy>
- **Навчальні програми для 10-11 класів.**
- **Історія: Україна і світ** (інтегрований курс). URL: <https://tinyurl.com/542tabm4>
- Програма курсу за вибором «Моя Черкащина». URL: <https://tinyurl.com/ymuzk4s3>

Електронні версії підручників з історії. URL:

<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>

ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА

Правознавство як навчальний предмет сприяє розвитку учнів, формуючи критичне мислення та вміння аналізувати правові явища відповідно до законодавства. У 2024/20245 навчальному році діють програми «Основи правознавства. 9 клас» та «Правознавство (профільний рівень). 10-11 класи», доступні на сайті Міністерства освіти. URL: <http://surl.li/sxloap>

З початком воєнного стану з 24 лютого 2022 року в Україні введено тимчасові правові норми щодо відчуження майна, управління державною власністю, оподаткування, надання адмінпослуг тощо. Під час викладання важливо порівнювати постійні та тимчасові правові норми. На уроках у 10 класі з військової служби варто моніторити зміни у законодавстві щодо призову, проходження служби, мобілізації та захисту військовослужбовців і їхніх сімей.

Курс "Міжнародне гуманітарне право" для учнів 10-11 класів залишається актуальним. Він спрямований на зацікавлення учнів проблемами міжнародного права, розвиток навичок використання гуманістичних цінностей, аналіз власних поглядів та підтримку ненасильницьких відносин. Українська Гельсінська спілка з прав людини та Червоний Хрест України разом з Міністерством розробили посібник і онлайн-курс «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» з метою формування громадянської компетентності учнів, зменшення насильства під час конфліктів, боротьби з воєнними злочинами та впровадження перехідного правосуддя. Вчитель може планувати освітній процес, враховуючи завдання, час та особливості учнів. Цей курс може бути в 10-11 класах поглибленим модулем у курсі правознавства або курсом за вибором.

Для проведення практичних уроків із правознавства можна використовувати матеріали Освітнього центру Верховної Ради України, (URL: <https://osvita.rada.gov.ua/>), що офіційно відкрився 19 липня 2019 року. Його головна мета – підвищення довіри громадян до Верховної Ради України. Головною цільовою аудиторією Освітнього центру ВРУ є молодь, зокрема школярі та студенти.

У новому навчальному році учні працюватимуть за такими програмами:

1. Основи правознавства (рівень стандарту) для 9-х класів URL: <https://tinyurl.com/mrxb3c88>
2. Правознавство (профільний рівень) для 10-11 класів. URL: <http://surl.li/wdeuho>

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА

У 2024/2025 навчальному році в українських загальноосвітніх закладах діє навчальна програма «Громадянська освіта (інтегрований курс) для 10 класу». Асоціацією викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба» на

основі практичного досвіду впровадження освіти для демократичного громадянства в Україні було створено онлайн-платформу підручника з громадянської освіти для 10 класу. URL: www.citizen.in.ua.

На цій платформі працює онлайн-курс з громадянської освіти, який складається з 60 інтерактивних відеоуроків від найкращих вчителів громадянської освіти України. Онлайн-курс привертає увагу учнів і стимулює їх бажання вчитися.

У новому навчальному році учні працюватимуть за такими **програмами**:

- **Громадянська освіта (інтегрований курс)** для 10 класу URL: <https://tinyurl.com/yztstash>

Рекомендовані матеріали для перегляду:

- Методичні аспекти навчання учнів курсу «Громадянська освіта» URL: <https://tinyurl.com/3fx7i5rh>
- Методичні матеріали для інтегрованого курсу Громадянська освіта. Тетяна PEMEX. URL: <https://drive.google.com/file/d/1RgsN9YXI-VhiKz8TLNWEa1e7ETsjPrdc/view>

НАШІ ДОСЯГНЕННЯ

У 2023/2024 навчальному році проведено Всеукраїнську учнівську олімпіаду з історії. На III етапі (обласний рівень) переможцями стали учні:

1. *Голуб Олександр*, учень 8 класу Черкаської гімназії №9 ім. О.М. Луценка Черкаської міської ради Черкаської області.

2. *Погасій Ярослав*, учень 9 класу Першої міської гімназії Черкаської міської ради Черкаської області.

3. *Братишкін Артемій*, учень 10 класу Черкаського гуманітарно-правового ліцею Черкаської міської ради Черкаської області.

4. *Тупчії Софія*, учениця 11 класу Уманського ліцею №3 Уманської міської ради Черкаської області.

На IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з ІСТОРИЇ переможцями стали учні:

1. *Голуб Олександр*, учень 8 класу Черкаської гімназії №9 ім. О.М. Луценка Черкаської міської ради Черкаської області, який посів III місце.

2. *Тупчії Софія*, учениця 11 класу Уманського ліцею № 3 Уманської міської ради, яка посіла II місце.

Найкращі знання з правознавства показали:

1. *Мамайсур Аріна*, учениця 9 класу Першої міської гімназії Черкаської міської ради Черкаської області.

2. *Паламарчук Владислав*, учень 10 класу Першої міської гімназії Черкаської міської ради Черкаської області.

3. *Тупчії Софія*, учениця 11 класу Уманського ліцею №3 Уманської міської ради Черкаської області.

На IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства переможницею стала Ковальчук Марія, учениця 11 класу Черкаського гуманітарно-правового ліцею (ГПЛ), яка посіла I місце.

Підготовка учнів до участі в олімпіаді з ІСТОРИЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА вимагає уваги до кількох ключових аспектів:

З ІСТОРИЇ	З ПРАВОЗНАВСТВА
<p><i>Під час підготовки до участі у олімпіаді з історії рекомендується проводити з учнями такі види завдань:</i></p> <p>виявлення причин і наслідків історичних подій; робота з історичними та контурними картами: використання ілюстративного матеріалу, такого як фотокартки, карикатури, плакати, історичні картини; складання історичних портретів: написання есе; розробка розгорнутих планів (тез); аналіз історичних понять та хронології; заповнення пропусків у тексті; визначення істинності чи хибності тверджень; та сприяння творчому мисленню.</p> <p>Щодо дослідження діяльності історичних особистостей, рекомендується:</p> <p>ознайомлення з біографічними даними; вивчення процесу формування особистості в конкретному середовищі; визначення історичних умов, які вплинули на погляди та якості цієї особи; аналіз участі історичної особи у суспільному житті; визначення соціальних груп чи політичних сил, які вплинули на діяльність історичної особи; виявлення впливу цієї особи на різні аспекти життя та суспільно-політичні процеси.</p>	<p><i>Методичні рекомендації для підготовки учнів до участі в олімпіаді з правознавства включають наступні кроки:</i></p> <p>ознайомлення з програмою: важливо ретельно вивчити програму олімпіади з правознавства та чітко зрозуміти основні теми та питання, які можуть бути включені; підготовка матеріалів: забезпечити учням доступ до необхідних навчальних матеріалів, підручників, законодавчих актів та прикладів судової практики; проведення тренувальних занять: організувати систему тренувальних занять, під час яких учні матимуть змогу вивчати та вирішувати різноманітні завдання з правознавства для практичного вдосконалення; аналіз попередніх завдань олімпіад: дослідити попередні завдання олімпіад з правознавства, щоб виділити ключові теми та типові питання, які можуть зустрітися учасникам; розвиток критичного мислення: навчити учнів аналізувати та розуміти правові норми, шукати аргументи для підтримки своїх позицій та вирішувати складні правові ситуації.; підтримка та мотивація: створити сприятливу атмосферу для підготовки до олімпіади, підтримати учнів у їхній мотивації та зацікавленості у вивченні правознавства.</p>

Під час виконання завдань творчого характеру рекомендується почати з характеристики відповідної епохи, зазначивши хронологічні рамки, особливості розвитку та ключові події. У разі вивчення історичної постаті, складання її портрету, оцініть узгодженість її поглядів і діяльності з епохою та зробіть висновки. Для обґрунтування ваших відповідей важливо використовувати аргументи.

Ці рекомендації допоможуть ефективно підготувати учнів до участі в олімпіаді з правознавства та підвищити їхні шанси на успіх.

Рекомендуємо використовувати досягнення сучасних педагогів, які досягли значних успіхів у освіті дітей та впровадженні нових методик навчання, а саме:

- *Кен Робінсон* - відомий своєю роботою в області креативності та освіти. Його виступи на TED та книга «Як школи вбивають креативність» стали дуже популярними.
- *Сальман Хан* - засновник Khan Academy, яка пропонує безкоштовні освітні ресурси в Інтернеті. Його підхід до освіти, заснований на онлайн-уроках і самонавчанні, привернув увагу багатьох освітян.

• *Марія Монтессорі* - хоч вона жила в минулому столітті, її методики все ще широко використовуються і розвиваються. Монтессорі-педагогіка залишається дуже популярною у всьому світі.

Інноваційні педагоги та їхні методологічні підходи демонструють новий стиль викладання, що орієнтується на індивідуальні потреби учнів, інтеграцію технологій та розвиток творчих здібностей. Аналіз цих методик дозволяє виділити ключові рекомендації, які можуть стати корисними для вчителів у процесі викладання предметів.

У роботі педагогам рекомендуємо використовувати надбання й розробки вчителів історії та правознавства Черкаської області, які стали переможцями у конкурсі на кращий електронний освітній ресурс, а саме:

1. *Неумитий Володимир Михайлович*, учитель історії та правознавства Звенигородського ліцею №1 Звенигородської міської ради Звенигородського району Черкаської області, за серію цифрових ресурсів із теми «Електронний атлас Черкащини: навчайся граючись». URL: <https://salo.li/6d1BEe0>

2. *Концева Алла Петрівна*, учитель історії та правознавства Ладизинського ліцею Ладизинської сільської ради Уманського району Черкаської області, за серію цифрових ресурсів із теми «Серія електронних посібників для сайту «Моя Черкащина»

URL: <https://read.bookcreator.com/zrxPn30gGwVLZzc9g3OTSzpz034Y2/IsTetrJHTPH8vsvK14A>
<https://read.bookcreator.com/zrxPn30gGwVLZzc9g3OTSzpz034Y2/mHVbeipSy2eBXUFoNuuma>
https://read.bookcreator.com/zrxPn30gGwVLZzc9g3OTSzpz034Y2/g3UTiRqiRQaB_rj8eknl5Q
<https://read.bookcreator.com/zrxPn30gGwVLZzc9g3OTSzpz034Y2/0h2mJ-PvSfiMAt3qctTpkQ>
https://read.bookcreator.com/zrxPn30gGwVLZzc9g3OTSzpz034Y2/s2jR_jiaR-KrOIX7BvaOoA

Для належної організації вивчення історії, правознавства та громадянської освіти рекомендуємо скористатися вебсайтами онлайн-курсами та ютуб каналами, що допомагають мотивувати учнів до навчання, а саме:

Онлайн — курси (платформи)

- Онлайн-платформа підручника з громадянської освіти для 10-класу «Нова Доба» URL: <https://www.citizen.in.ua/>
- Онлайн-курс «Права людини в освітньому просторі» URL: <https://tinyurl.com/3k2h54k2>
- Онлайн -курс з медіаграмотності «Very Verified» URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/2118>

Вебсайти

- Вебсайт Міністерства освіти і науки України URL: <https://mon.gov.ua/ua>
- Вебсайт «Моя Черкащина» URL: <https://tinyurl.com/mpeym7cn>
- Вебсайт «Відкрий світ правознавства» 9 клас URL: <https://sites.google.com/view/vidkryvitprsvoznavstva?usp=sharing>

[sp=sharing](https://sites.google.com/view/vidkryvitprsvoznavstva?usp=sharing)

- Український інститут національної пам'яті: <https://uin.gov.ua>
- Інститут історії України Національної академії наук України: <http://history.org.ua>
- Громадський проєкт «ЛІКБЕЗ. Історичний фронт» <http://likbez.org.ua>
- Електронний архів українського визвольного руху: <http://avr.org.ua>
- Історична правда: <https://istpravda.com.ua>
- Локальна історія: <https://localhistory.org.ua/>
- Україна Incognita <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita>

Ютуб канали

- ютуб канал «Історія без міфів» URL: <https://www.youtube.com/@IstoriyaBezMifiv>
- ютуб канал «Історія з Братами Капрановими» імені Т.Г. Шевченка URL: <https://www.youtube.com/@imtqsh>
- ютуб канал «Ігор Щупак. Історія з історією» URL: <https://www.youtube.com/@HistoryShchupak>
- ютуб канал «Історія на Easy» URL: <https://www.youtube.com/@easy6507/videos>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт повної загальної середньої освіти URL: <https://tinyurl.com/3wntvnm>
2. Закон України. « Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Типові освітні програми (МОН України) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>
4. «Про загальнонаціональну хвилину мовчання, за загрозливими наслідками внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України»: Указ Президента України від 16.03.2022 № 143/2022 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>
5. Інститут модернізації змісту освіти. Офіційний сайт. URL: <https://imzo.gov.ua/>
6. Сайт Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума»: URL: <https://tkuma.dp.ua/ua/>;
7. Сайт Українського інституту національної пам'яті: URL: <https://uin.gov.ua/>;
8. Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба». Офіційний сайт: URL: <https://www2.novadoba.org.ua/>

Любов БОРОВЕЦЬ,

методист лабораторії гуманітарних дисциплін комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КУРСУ «МОЯ ЧЕРКАЩИНА»

Курс "Моя Черкащина" – це унікальна можливість дізнатися більше про багату історію та культуру Черкащини. Запровадження курсу передбачає інтеграцію сучасних технологій навчання, використання інтерактивних методів та практичних завдань для залучення учнів до вивчення цього курсу.

Вивчення історії через історію рідного краю має свої особливості та важливі переваги:

- *особистий зв'язок:* вивчення історії рідного краю надає учням особистий зв'язок із вивченим матеріалом. Вони можуть бачити, як історичні події вплинули на їхню рідну місцевість, її культуру, економіку та суспільство;